

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора історичних наук,
професора кафедри етнології та краєзнавства
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
професора Конті Ростислава Михайловича
на дисертацію Пожоджука Дмитра Дмитровича
«Традиційне скотарство в календарно-побутовій обрядовості волинян
(загальноукраїнські риси та локальні особливості)»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань
03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія»

Дисертація Дмитра Пожоджука написана на актуальну тему, реалізація якої має важливе теоретичне та практичне значення не лише для етнологічної, а й загалом для історичної науки. Комплексним і послідовним вивченням традиційного скотарства українців (а тим більше компонентами духовної культури) займалися лише поодинокі фахівці. Значний інтерес становить історико-етнографічна Волинь як територія дослідження. Зрозуміло, що традиційне скотарство як один з ключових видів господарської діяльності українців викликає зацікавленість у етнологів, оскільки в основі народних скотарських звичаїв та обрядів заховані значущі архаїчні фрагменти.

Праця підготовлена на значній джерельно-історіографічній базі, зокрема, на матеріалах польових етнографічних експедицій автора (він обстежив 45 населених пунктів з різних районів Львівської, Волинської, Рівненської, Хмельницької, Вінницької та Житомирської областей), із застосуванням відповідної методології дослідження. Серед значної кількості методів Дмитро Пожоджук робить наголос на методі інтерв'ювання. Матеріали проведених дисертантом інтерв'ю представлені у рецензованій

роботі у формі як узагальнень, так і безпосередньо цитат респондентів, які дозволяють «оживити» текст.

У плані структури дисертація Дмитра Пожоджука складається зі вступу (автор дотримався усіх вимог щодо його компонентів), п'яти розділів з підрозділами, висновків, списку використаних джерел та літератури, додатків. У розділах дисертації розкрито усі важливі питання досліджуваної теми: проаналізовано відповідні історіографію та джерела, методологію (розділ 1), звичаї, обрядодії, вірування та повір'я, пов'язані з початком випасу худоби (розділ 2), традиційні скотарські звичаї та обряди пастівницького сезону, зокрема, скотарські елементи в обрядовості великодніх свят, Трійці та Івана Купала (розділ 3), традиційну звичаєву культуру завершення пастівницького сезону (розділ 4), народну скотарську звичаєвість та обрядовість періоду стійлового утримання худоби (розділ 5).

Справляє добре враження у структурному компоненті й поділ на розділи, виділені за календарем. За рахунок того, що автор поділив пастівницький сезон на три окремих розділи, йому вдалося витримати пропорцію стосовно деяких підрозділів дисертації, а також розділу, у якому йдеться про звичаї та обряди періоду стійлового утримання худоби взимку.

Хочеться відзначити рівень опрацювання Дмитром Пожоджуком публікацій XIX – першої половини XX століття, більшість з яких є бібліографічною рідкістю, і, власне, щоби їх знайти, так само потрібно було докласти чимало зусиль. Крім того, дисертантом проведена колосальна аналітична робота. Хоча автор аналізує лише календарно-побутовий аспект традиційного скотарства волинян, але його дослідження багате смисловими відтінками. У ході прочитання цей матеріал наштовхує на несподівані думки щодо інших ділянок народної культури, які, на перший погляд, є далекими від скотарської тематики.

З певних недоліків дисертації виокремимо наявність низки друкарських помилок, а також певну неузгодженість у написанні частин Волині чи інших структурних одиниць історико-етнографічного районування України: у тексті

роботи вони подані то з великої, то з малої літери (наприклад, Полісся Білорусі – полісся України; східна Волинь – Східна Волинь). Звертає на себе увагу й те, що автор, викладаючи матеріал, вживає поряд різні за часом адміністративні одиниці: губернії, воєводства, області, відповідно – уїзди, округи, повіти, райони. Звичайно, це може створювати певну складність для непідготовленого читача. Можливо, доцільно було б зробити спеціальний пояснюючий додаток щодо адміністративно-територіальних одиниць різних історичних періодів. Проте, оскільки дослідження зорієнтоване на істориків, вважаємо за можливе залишити цей момент без змін, зокрема без уніфікації під сучасний територіально-адміністративний поділ. До того ж такий авторський підхід дає змогу читачу під час опрацювання тексту дисертації пов'язати матеріал з відповідними історичними періодами самостійно.

Дисертаційна робота новаторська, через що у автора виникли певні методологічні труднощі. Зокрема, ми не можемо сказати комплексно, що являло собою скотарство волинян у ХІХ – на початку ХХІ ст. Це вийшло певною проблемою, оскільки відсутні загальні штрихи, які окреслювали б особливості самого скотарства на історико-етнографічній Волині. А заповнити цю прогалину виявилось непросто, оскільки, як твердить автор, місцеві мешканці з худобою здебільшого вже розпрощалися.

Дмитро Пожоджук у «етнографічній частині» методології дослідження згадує про тематичну програму-запитальник, яку розробив спеціально та використовував її під час роботи з респондентами. Зрозуміло, що запитальник зазнавав змін, утім, на наш погляд, варто було б опублікувати його як додаток до дисертації. Такий підхід був би виправданим, про що свідчить хоча б класичний перший том головного серійного етнологічного видання НТШ «Матеріялів до українсько-руської етнології», в якому був надрукований обширний квестіонар Федора Вовка – «Програма до збирання відомостей дотичних народньої побутової техніки».

На жаль, важко підібрати до таких тем ілюстративний матеріал, що зумовлено багатьма чинниками. Проте, вважаємо, що навіть декілька світлин у додатках значно б покращили візуальне сприйняття тексту.

Однак, висловлені зауваження та побажання є рекомендаційними. Вони не применшують значимості внеску дисертанта і не знижують загальної позитивної оцінки роботи.

Порушень академічної доброчесності у тексті дисертації та наукових публікаціях, які висвітлюють результати дослідження, не виявлено. Результати, котрі представлені у роботі, є новими та опубліковані у фахових наукових виданнях як статті (з попереднім «сліпим» рецензуванням).

Результати дослідження апробовані належним чином і відображені у 6 статтях, 5 з яких опубліковано у наукових фахових виданнях України та 1 – у закордонному виданні, і котрі повністю відображають зміст дисертації. Окремо слід виділити насичену авторським польовим матеріалом статтю Дмитра Пожоджука «Торгівля домашньою худобою у волинян: звичаї та повір'я», яка додатково відображає результати дослідження.

На загал, дисертація Дмитра Пожоджука справляє дуже позитивне враження та засвідчує, що дисертант є сформованим науковцем, який володіє навичками дослідницької праці, критичним та логічним мисленням, чудовим стилем викладу матеріалу.

Як підсумок можемо ствердити: здійснений аналіз дисертації Дмитра Дмитровича Пожоджука «Традиційне скотарство в календарно-побутовій обрядовості волинян (загальноукраїнські риси та локальні особливості)», а також опублікованих статей, дозволяє засвідчити, що вона є цілісною, оригінальною й завершеною самостійною працею, виконаною з дотриманням усіх вимог до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія» з галузі знань 03 «Гуманітарні науки», і відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та

скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44). Відтак вважаємо, що автор дисертації – Дмитро Дмитрович Походжук – повністю заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

Офіційний опонент:

доктор історичних наук,
професор кафедри етнології та краєзнавства
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
професор

Ростислав КОНТА